

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-78>

УДК 347.278

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ДІАГНОСТИКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ТА РИЗИКУ

INNOVATIVE APPROACHES TO THE DIAGNOSTICS OF THE FINANCIAL STATE OF AGRARIAN ENTERPRISES IN UNCERTAINTY AND RISK CONDITIONS

Полятикін Сергій Олександрович
здобувач наукового ступеня доктор філософії,
аспірант,
Сумський національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-1749-7086>

Poliatykin Serhii
Sumy National Agrarian University

Дана стаття присвячена насущним питанням впливу інформаційного забезпечення при діагностиці фінансового стану аграрних підприємств в умовах невизначеності та ризику. Розглянуто питання інноваційних підходів до формування факторів цього впливу, шляхом взаємодії певних елементів системи фінансових відносин аграрного підприємства, що визначається поєднанням господарсько-виробничих категорій в умовах невизначеності та ризику діяльності. Розглянуті напрямки покращення фінансових результатів діяльності аграрного підприємства. На підставі аналізу нормативно-правової бази діагностики фінансового стану діяльності аграрного підприємства визначено інноваційні підходи до проблем їх інформаційного забезпечення. Визначена необхідність дослідження сучасного розвитку аграрних підприємств та виділення ключових чинників виникнення проблем у розвитку управління зеленими інвестиціями аграрних підприємств, а також пошук шляхів і засобів покращення їх діяльності в умовах невизначеності та ризику.

Ключові слова: фінансовий стан, аграрне підприємство, діагностика, фактори, інформаційне забезпечення, ризику.

This article is devoted to the pressing issues of the influence of information support in diagnosing the financial condition of agricultural enterprises in conditions of uncertainty and risk. The issue of innovative approaches to the formation of factors of this influence, through the interaction of certain elements of the system of financial relations of an agrarian enterprise, which is determined by the combination of economic and production categories in conditions of uncertainty and risk of activity, is considered. The directions for improving the financial results of the agricultural enterprise are considered. Innovative approaches to the problems of their information support are determined based on the analysis of the legal framework for diagnosing the financial state of the agricultural enterprise. The necessity of researching the modern development of agricultural enterprises and identifying the key factors of problems in the development of management of green investments of agricultural enterprises, as well as the search for ways and means of improving their activity in conditions of uncertainty and risk in Ukraine, is determined. It has been studied that the analysis and assessment of the financial condition is one of the most important issues of the functioning of enterprises in modern conditions of not determining and risking. It was determined that the source of information for the analysis of the financial state is the accounting system and working documents of the enterprise, which provides information flows for formulating the results of the analysis. It summarizes information in monetary terms about the company's assets and liabilities, by documenting all business transactions. The domestic experience and practice of management at agricultural enterprises, which testify to the absence of a unified system of indicators for determining the financial state of the enterprise, have been studied and summarized. This complicates and actually makes it impossible to make an adequate assessment of the company's financial condition in conditions of uncertainty and risk. The normative values recommended in the domestic and foreign literature do not take into account the specifics of an individual enterprise and the dynamics of the enterprise's financial results. To determine the normative indicators of the financial state of the enterprise, it is necessary to conduct a statistical study of the totality of financial statements of enterprises, which should be grouped by field of activity.

Keywords: financial condition, agricultural enterprise, diagnostics, factors, information support, risks.

Постановка проблеми. Аграрні підприємства України розвиваються нестабільно, особливо в період економічного спаду в державі. Різкий спад обсягів виробництва будь-якої продукції потребує застосування певних стратегій для продуктивного функціонування аграрних підприємств.

Створення нових економічних відносин в Україні, а також подолання суперечностей між екологічними, економічними і соціальними цілями, забезпечення розвитку за допомогою значного підвищення ефективності по управлінню аграрного господарювання, багаточільового використання сільськогосподарських земель, лісових ресурсів та корисних властивостей лісу, а також необхідність збільшення площі лісів до оптимальної зумовлюють необхідність формування певної стратегії розвитку аграрних підприємств. Це визначає необхідність дослідження сучасного розвитку аграрних підприємств та виділення ключових чинників виникнення проблем у розвитку управління зеленими інвестиціями аграрних підприємств, а також пошук шляхів і засобів покращення їх діяльності в умовах невизначеності та ризику в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

На сьогоднішній день накопичилося безліч серйозних і актуальних публікацій, які присвячені фінансовому аналізу підприємства. Але до сих пір питання, пов'язані з аналізом фінансових результатів підприємницької діяльності, є не систематизовані. Використовуються для одних і тих же показників різні способи розрахунків, що в кінцевому підсумку призводить до скрутного сприйняття матеріалу.

Важливий внесок у розвиток зазначеної проблеми зробили такі вчені, як Гоголя О. [1], Липчук В. В. [2], Малік М., Шпикуляк О., Супрун О. [3], Панасюк Б. М. [4], Партола А. С. [5], Стегній М. І. та інші.

Аналіз публікацій, присвячених даному питанню, виявив неоднозначний підхід щодо сукупності критеріїв, за якими слід обирати ту чи іншу форму ведення обліку для аграрного підприємства. Значна частина теоретичних положень з питань досліджень проблеми удосконалення управління аграрними підприємствами є дискусійними, а решта вимагають кардинального поліпшення. Таким чином дозволяємо стверджувати, що вибір теми дослідження та його основні напрямки є достатньо актуальними.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Інноваційні підходи до аналізу і оцінки фінансового стану є одним з

найважливіших питань функціонування підприємств в сучасних умовах не визначення та ризику. Джерелом інформації для аналізу фінансового стану є система бухгалтерського обліку та робочі документи підприємства, яка надає інформаційні потоки для формулювання результатів аналізу. В ній здійснюється узагальнення інформації в грошовому виразі про майно та зобов'язання підприємства, шляхом документального обліку всіх господарських операцій.

Дослідження та узагальнення вітчизняного досвіду та практики господарювання на підприємствах свідчать про відсутність уніфікованої системи показників для визначення фінансового стану підприємства. Це ускладнює і фактично робить неможливим здійснення адекватної оцінки фінансового стану підприємства в умовах невизначеності та ризику. В практичній діяльності виникає багато запитань, пов'язаних з інформаційним забезпеченням діагностики фінансового стану аграрних підприємств [1, с. 186].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Стійка діяльність підприємства залежить як від обґрунтованості стратегії розвитку, маркетингової політики, від внутрішніх можливостей ефективно використовувати всі існуючі в його розпорядженні ресурси, так і від зовнішніх умов, до числа яких відносяться податкова, кредитна, цінова політика держави та ринкова кон'юнктура. В зв'язку з цим особливо актуально просліджувати інноваційні підходи до вирішення питань. Будь-який недолік в прорахунках та недостача засобів в одній сфері діяльності підприємства може порушити ефективність всієї системи діяльності підприємства та не тільки призвести до недоотримання прибутку, а й до збитковості діяльності підприємства в умовах не визначення та ризику.

Таким чином, перш за все слід зрозуміти, що являє собою фінансовий стан підприємства в усій його багатосторонності та вивчити підходи до його аналізу та оцінки. Адже саме на результатах його аналізу і буде базуватися прийняття рішень по покращенню ефективності діяльності аграрного підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день в умовах ринкової економіки отримання прибутку, і забезпечення рентабельності підприємницької діяльності є необхідною частиною, яка визначає зростання ринкової вартості будь-якого підприємства. Показник фінансових результатів підприємницької діяльності прибуток є

дуже важливим джерелом для формування капіталу підприємства, а також можливість забезпечення фінансової стійкості. Таким чином, отримання прибутку на підприємстві є однією із стратегічних цілей управління і найважливіша частина фінансового аналізу підприємницької діяльності в умовах не визначення та ризику [2, с. 154].

Проблема визначення фінансових результатів вітчизняних підприємств є наболілим спрямуванням, тому що від результату отриманого виробничим підприємством залежить рівень матеріального добробуту його працівників, забезпечення ринку справедливою продукцією за його вимоги.

Рекомендовані в вітчизняній та зарубіжній літературі нормативні значення не враховують специфіки діяльності окремого підприємства та динаміки фінансових результатів діяльності підприємства. Для визначення нормативних показників фінансового стану підприємства треба провести статистичне дослідження сукупності фінансової звітності підприємств, що повинні бути згруповані за сферою діяльності. Для фінансового стану аграрного підприємства, як і економіки України в цілому характерним є уповільнення платіжного обороту, наявність високої дебі-

торської і кредиторської заборгованості, що є наслідком кризи неплатежів. У цих умовах особливого значення набуває можливість проведення фінансової санації підприємства. Фінансовий звіт підприємницької діяльності є бухгалтерським звітом, в якому повинна бути повна інформація про діяльність підприємства, про його фінансовий стан за певний період, а також стан про рух грошових коштів [3, с. 34].

Найчастіше джерелом аналізу фінансового стану вважають лише фінансову звітність. Але такий аналіз може бути проведений всіма зацікавленими контрагентами підприємства. Він дійсно може показати основні тенденції зміни фінансового стану на підприємстві, але ніяким чином не пояснить їх. Для того, щоб виявити причини зміни фінансового стану підприємства і можливості його поліпшення необхідне продовження аналізу. Інформацію, яка використовується для аналізу фінансового стану підприємств, за доступністю можна поділити на відкриту та закриту (таємну). Інформація, яка міститься в бухгалтерській та статистичній звітності, виходить за межі підприємства, а отже є відкритою.

Фінансова звітність підприємств містить також іншу інформацію щодо стану фінансів

Таблиця 1

**Оцінка і структура чистого прибутку
ДП «Середино-Будське лісове господарство» Сумської області**

Показник	2021	2022	Відхилення	
			Абсолютне	Відносне
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	88440	131938	+43498	149,2
Непрямі податки та інші вирахування з доходу, тис. грн.	14740	21990	+7250	149,9
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) , тис. грн.	73700	109948	+36248	149,2
Інші операційні доходи, тис. грн.	2168	1438	-730	66,3
Інші звичайні доходи, тис. грн.	14	6	-8	42,9
Надзвичайні доходи, тис. грн.	-	-	-	-
Разом чисті доходи, тис. грн.	75882	111392	+35510	146,8
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	60567	78502	+17935	129,6
Адміністративні витрати, тис. грн.	4940	8784	+3844	177,8
Інші операційні витрати, тис. грн.	2641	13562	+10921	513,5
Витрати на збут, тис. грн.	7343	4867	-2476	66,2
Податок на прибуток, тис. грн.	158	1312	+1154	830,4
Разом витрати, тис. грн.	75650	107106	+31456	141,6
Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	232	4286	+4054	1847,4

Джерело: розроблено автором на підставі даних фінансової звітності господарства

підприємств. На основі аналізу звітних даних визначаються основні тенденції формування й використання фінансових ресурсів підприємства, причини змін, що сталися, сильні та слабкі сторони підприємства та резерви поліпшення фінансового стану підприємства у перспективі [4, с. 94].

Діагностика фінансового стану підприємницької діяльності має важливе значення, що визначається у її призначенні для виконання певного ряду завдань. Крім цього також повинна створюватися основа для самофінансування підприємницької діяльності за тієї умови, що воно буде покривати всі витрати підприємства по реалізації будь-якої продукції і послуг або інших видів діяльності. Підтвердженням цьому є дані наведеної таблиці 1.

Підприємство «Середино-Будське лісове господарство» Шосткинського району Сумської області не приймає участі в інвестиційній діяльності та відповідно не має будь-яких надходження від інвестиційної діяльності, але на даному підприємстві є витрачення на необоротні активи.

Оскільки, існують і інші види діяльності на підприємстві, тобто інвестиційна, фінансова або надзвичайних подій і т.д., фінансовий результат підприємства від цих діяльностей можна відобразити по різному. Воно спеціалізується на переробці деревини і пиломатеріалів. Діяльність лісового господарства спрямована винятково на слідування принципів безперервного і раціонального використання лісовими територіями, тобто лісовими ресурсами, а також збереження і підвищення відтворення насаджень.

Діяльність Середино-Будського лісгоспу спрямована також на експорт деревини та пиломатеріалів, тобто продажу за кордон, збереження лісових територій і підвищення їх продуктивності, є підприємством, яке працює за рахунок самофінансування і самоокупності. Воно розвиває соціальну сферу населення і платить заробітні плати своїм працівникам за рахунок власних коштів. Головною метою Середино-Будського лісгоспу є ведення лісового господарства, охорона захисту лісу від пожеж, самовільних рубок, посадка та догляд

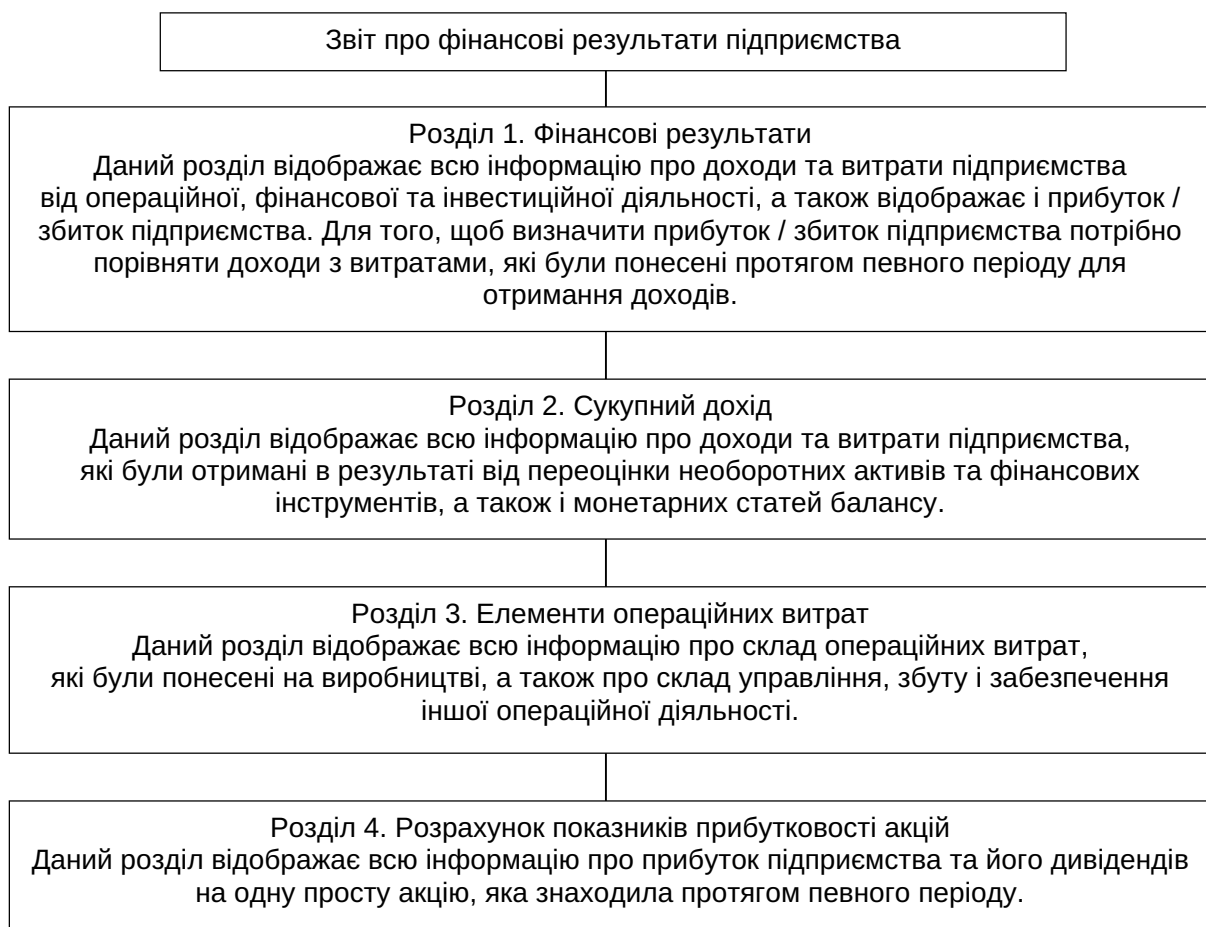

Рис. 1. Розділи звіту про фінансові результати підприємства

Джерело: розроблено автором

за лісовими культурами, а також раціонального використання лісів.

На підприємстві використовується лінійно-функціональна система управління, яка характеризується тим, що відповідальність та повноваження розподіляються за функціями, а прийняття управлінських рішень відбувається по вертикалі. Розглядаються наступні рівні управління:

– організаційна система управління, яка ділиться на три рівні, тобто: директор підприємства, заступник директора, начальник відділу – співробітник цього відділу;

– управління, яке є допоміжною стороною для організаційної системи. Останнім завершальним етапом бухгалтерського обліку є облік фінансових результатів, а також розподіл і їх списання. Кінцевий підсумок фінансового результату має велике значення в ринковій економіці і здатності зростання конкурентного середовища аграрного підприємства.

Фінансова звітність про господарську діяльність підприємства повинна показувати повну інформацію про фактичні та потенційні кінцевих результатах підприємницької діяльності. Кожен квартал на підприємстві закривається бухгалтерським звітом, який складається з двох звітностей: баланс і звіт про прибутки (збитки) господарської діяльності будь-якого підприємства.

Фінансова звітність підприємницької діяльності, згідно закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», який вказує на перелік всіх організацій, які повинні опублікувати для зовнішніх користувачів свою фінансову звітність. Це фінансова звітність підприємства є відкритою для всіх користувачів, але також існує і закрита звітність. Метою даної звітності є надання можливості більш плідно керуватись внутрішніми підрозділами, а також прийняття відповідних рішень підрозділів, таких як: цехи, дільниці, бригад і т.д.. Дана звітність також є бухгалтерським звітом.

Фінансова звітність підприємства складається з п'яти груп економічних елементів діяльності, де відображає всі результати по зроблених операціях або ж будь-яких інших подій. Наприклад, якщо взяти активи, зобов'язання по підприємству або ж власний капітал, то вони бувають відносяться до балансу підприємства, а якщо взяти доходи і витрати по діяльності, то вони будуть ставитися до оцінки діяльності, тобто в Звіті про фінансові результати.

Протягом календарного року складаються фінансові звітності по діяльності підприємства. Місячні або квартальні звітності формуються в перебігу звітного періоду (кварталу або місяця). Для того, щоб підприємство могло визначити фінансовий результат господарської діяльності, потрібна порівняти доходи і витрати (які були взяті для отримання доходу) підприємства за певний період. Потрібно враховувати, що в бухгалтерському обліку, всі доходи і витрати підприємства записуються тільки в момент їх появи, а не в момент їх надходження.

З метою покращення фінансового становища аграрного підприємства, розширення його конкурентоспроможності на ринку рекомендуємо запровадити для ефективності діяльності підприємства проводити регулярний внутрішній контроль головним бухгалтером, який дозволить виявити будь-які недоліки в роботі та їх причини, визначити заходи щодо їх усунення.

В результаті проведених досліджень пропонуємо здійснити перехід на українську програму обробки бухгалтерської інформації BAS Бухгалтерія, яка призначена для ведення бухгалтерського обліку і є визнаним стандартом серед рішень для автоматизації роботи в організаціях, що займаються різними видами діяльності та на різних системах оподаткування. Особливістю програми є те, що для початку роботи не потрібно перевчатися і освоювати новий інтерфейс [6, с. 34].

Висновки. Неможливо переоцінити значення повної та достовірної інформації про фінансовий стан та результати діяльності підприємства для вирішення поточних та перспективних фінансово-господарських проблем. Для прийняття правильних фінансових управлінських рішень на рівні підприємства треба використовувати дані, які відповідають певним правилам, вимогам і нормам, є зрозумілими та прийнятними для користувачів.

З цією метою підприємство повинно розробити свою фінансову облікову політику, яка підпорядковується потребам внутрішнього менеджменту. Але, як правило, для прийняття ефективних управлінських рішень менеджери не обмежуються суто внутрішньою фінансовою інформацією, а порівнюють її з відповідними показниками подібних підприємств, підприємств-конкурентів чи партнерів по бізнесу. Тому закономірно виникає потреба в уніфікації вимог до фінансової інформації в рамках галузі, регіону, усієї економічної системи країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гоголя О. Сучасні аспекти управління підприємницькою діяльністю сільськогосподарських товаровиробників в умовах глобалізації ринку. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 11. С. 184–188.
2. Липчук В. В. Підприємництво в розвитку інтегрованого сільського господарства і сільських територій. Львів : Сполом, 2013. 302 с.
3. Малік М., Шпикуняк О., Супрун О. Розвиток підприємницької діяльності в аграрному секторі: макроекономічний аспект. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2017. Вип. 1(49). Т. 2. С. 32–37.
4. Панасюк Б. М. Оцінка та шляхи покращення фінансового стану підприємства. Науковий блог. 2019. 148 с.
5. Партола А. С. Шляхи підвищення прибутковості підприємства. Розвиток європейського простору очима молоді: економічні, соціальні та правові аспекти. 2017. 684 с.
6. Poliatykina L. I. Rationale and trends of development of small business enterprises in Ukraine. *Economic and law paradigm of modern society*. 2018. № 2. P. 31–39.

REFERENCES:

1. Hohulia O. (2017) Suchasni aspekty upravlinnya pidpryyemnyts'koyu diyal'nistyu sil's'kohospodars'kykh tovarovyrobnykiv v umovakh hlobalizatsiyi rynku [Modern aspects of managing the entrepreneurial activity of agricultural producers in the conditions of market globalization]. *Ekonomika i suspil'stvo*. Issue 11, pp. 184–188. (in Ukrainian)
2. Lipchuk V.V. (2013) Pidpryyemnytstvo v rozvytku intehrovanoho sil's'koho hospodarstva i sil's'kykh terytoriy [Entrepreneurship in the development of integrated agriculture and rural areas]. Lviv: Spolom. (in Ukrainian)
3. Malik M., Shpykuliak O., Suprun O. (2017) Rozvytok pidpryyemnyts'koyi diyal'nosti v ahrarnomu sektori: makroekonomichnyy aspekt [Development of entrepreneurial activity in the agricultural sector: macroeconomic aspect]. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho universytetu*. Issue 1(49). Vol. 2, pp. 32–37. (in Ukrainian)
4. Panasyuk B. M. (2019) Otsinka ta shlyakhy pokrashchennya finansovoho stanu pidpryyemstva [Evaluation and ways to improve the financial condition of the enterprise]. Scientific blog. 148 p. (in Ukrainian)
5. Partola A. S. (2017) Shlyakhy pidvyshchennya prybutkovosti pidpryyemstva. Rozvytok yevropeys'koho prostoru ochyma molodi: ekonomichni, sotsial'ni ta pravovi aspekty [Ways to increase the profitability of the enterprise. Development of the European space through the eyes of young people: economic, social and legal aspects]. Lviv. 684 p. (in Ukrainian)
6. Poliatykina L. I. (2018) Rationale and trends of development of small business enterprises in Ukraine. *Economic and law paradigm of modern society*, no. 2, pp. 31–39.